

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Льків Олег

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Проблема доцільності використання штучного інтелекту (ШІ) в судовій практиці є однією із найбільш актуальних проблем процесу цифровізації правосуддя. Застосування цієї технології пов'язується з можливістю використання розроблених алгоритмів підготовки та винесення рішення, на підставі яких суддя може ухвалити конкретні процесуальні рішення, зокрема визначити характер спору, перелік норм права, що регулюють спірні правовідносини, а також визначити коло обставин, що мають значення для розгляду справи. У зарубіжній літературі в цьому напрямі використовується термін *predictive justice* («передбачувальне», або «прогностичне», правосуддя).

Прогностичне правосуддя як технологія використання штучного інтелекту ґрунтується на методах статистичного моделювання попередніх судових рішень для визначення найімовірнішого судового рішення за даних обставин справи.

У зв'язку із впровадженням у правосуддя штучного інтелекту широкого резонансного обговорення в юридичній літературі набула проблематика можливої упередженості алгоритмів і неможливості зрозуміти підстави ухвалених штучним інтелектом судових рішень. Очевидно, що сам по собі алгоритм не здатен ухвалювати «суб'єктивні» рішення, проте якість його рішень залежать від того, яким чином він спроектований і які дані в нього внесені [1]. Крім того, складні самонавчальні алгоритми вивчають взаємозв'язок між різною інформацією та закладеними в них зразками поведінки через багатопарову структуру і розробляють свої власні правила прийняття рішень, які зазвичай незрозумілі людям, що створює ефект «чорного ящика» [2].

Використання штучного інтелекту у судовій системі стає актуальним питанням на тлі цифровізації, однак його впровадження супроводжується низкою важливих проблем і викликів:

1. Правова відповідальність та неупередженість. Одна з ключових проблем полягає в тому, що алгоритми ШІ можуть приймати

рішення, але питання відповідальності за ці рішення залишається невизначеним. ШІ несе ризик ухвалення рішень, заснованих на прихованих або ненавмисних упередженнях, що може порушити принцип справедливості й рівності. Також виникає питання: чи можуть судді чи інші учасники процесу повністю покладатися на технології?

2. **Етичні питання.** Використання ШІ у прийнятті рішень у судовій практиці може ставити під загрозу права на справедливий суд. ШІ не може повністю враховувати соціальні, моральні та емоційні аспекти, що мають важливе значення при вирішенні багатьох справ, особливо у цивільному чи сімейному судочинстві.

3. **Прозорість алгоритмів.** ШІ працює на основі складних алгоритмів, які часто залишаються "чорними ящиками", незрозумілими для більшості користувачів, включно із суддями та адвокатами. Це може призвести до браку прозорості у процесі прийняття рішень, що є важливим для забезпечення довіри до судової системи.

4. **Безпека та конфіденційність даних.** ШІ оперує великими обсягами персональних даних учасників судового процесу, що викликає занепокоєння щодо захисту конфіденційної інформації. Будь-який витік або неправомірне використання таких даних може призвести до серйозних наслідків для прав учасників судових процесів.

5. **Адаптація законодавства.** Для повноцінного використання ШІ у судовій практиці потрібне оновлення правових норм, які регулюватимуть використання технологій у правосудді. Відсутність нормативної бази, яка чітко визначає правовий статус рішень, прийнятих з допомогою ШІ, може ускладнити їх застосування та оскарження.

6. **Вплив на суддів та адвокатів.** Використання ШІ може зменшити потребу в традиційних формах аналізу і прийняття рішень суддями. Це може призвести до зниження ролі людського фактору у судових процесах, викликаючи ризики деградації професійних навичок суддів і адвокатів.

7. **Технічні обмеження та помилки.** Алгоритми ШІ, як і будь-які технології, можуть допускати помилки, що може призвести до ухвалення хибних рішень. Помилки в програмуванні або неналежні дані для навчання ШІ можуть негативно вплинути на результат судового процесу.

Незважаючи на перспективи використання ШІ для підвищення ефективності судочинства (наприклад, автоматизація рутинних процесів, аналіз великих обсягів даних), його впровадження потребує обережного підходу, з акцентом на забезпеченні справедливості, прозорості та захисту прав людини.

Створення належної правової основи використання штучного інтелекту та визначення меж автоматизованого оброблення інформації зі збереженням підконтрольності рішення судді, зокрема визначення підстав для відмови в його виконанні через несправності, несанкціонований

зовнішній вплив тощо, є необхідними умовами, що дають змогу забезпечити дотримання прав людини за умов делегування функції вирішення спорів штучному інтелекту. Це означає, що вже на етапі розроблення програмного забезпечення мають бути повністю інтегровані норми, що забороняють прямі або непрямі порушення основоположних цінностей, що охороняються правом національного і міжнародного рівнів, зокрема Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основних свобод та іншими міжнародними договорами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпосв Р. В., Моїсеєнко Д. М. Діджиталізація цивільного судочинства в Україні. *Jurisprudence. «Colloquium-journal»*. 2023. № 30. С. 71-75.
2. Шишка Н. В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий журнал*. 2021. № 3. С. 143-145.